

Odlíšnosti školského zákona 541/2004 od zákona staršího

V navrhovaném zákoně jsou nově zahrnuty **zásady**, na kterých je vzdělávání jako veřejná služba založeno, a obecné **cíle** vzdělávání, z nichž je důraz kladen zejména na rozvoj tzv. klíčových dovedností osobnosti, výchově k respektování lidských práv, toleranci, svobodě, uvědomění si národní identity i evropské a celosvětové sounáležitosti, rozvíjení znalostí o specifických rysech kultury, historie, jazyka národnostních menšin, porozumění přírodním, společenským a dalším vztahům tak, aby osobnost jedince měla možnost se harmonicky rozvíjet.

Nově je pojat systém základních **kurikulárních dokumentů** (dnes nazvané učební dokumenty). Dosavadní systém (kdy ministerstvo schvaluje učební dokumenty pro každý učební nebo studijní obor), se nahrazuje systémem dvoustupňové přípravy základních kurikulárních dokumentů, tzv. vzdělávacích programů.

Ministerstvo vydá **rámcové vzdělávací programy** pro každý obor vzdělání základního a středního vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání v jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky. Rámcový vzdělávací program bude základním pedagogickým dokumentem a bude vymezovat státem stanovený povinný rámec vzdělávání; zároveň bude východiskem pro stanovení výše krajských normativů pro jednotlivé obory vzdělání. Bude rovněž základem pro hodnocení výsledků vzdělávání, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů.

Rámcové vzdělávací programy budou závazné pro přípravu **školních vzdělávacích programů**, podle nichž bude probíhat výuka v každé konkrétní škole.

Vzdělávání ve vyšších odborných školách se pak bude uskutečňovat **podle vzdělávacích programů akreditovaných pro každý obor vzdělání a jednotlivou vyšší odbornou školu ministerstvem** (na základě doporučení Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání).

Zůstává zachováno tradiční rozdělení školských institucí na **školy a školská zařízení**, nově jsou ke školám řazeny mateřské školy, základní umělecké školy a jazykové školy. Nově je však řešeno **právní postavení** škol a školských zařízení, vedle v současné době užívaných právních forem zákon nabízí novou, pro všechny zřizovatele fakultativní právní formu pro oblast školství – školskou právnickou osobu.

Jedním z významných nástrojů řízení vzdělávací soustavy budou **dlouhodobé záměry vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy** na úrovni státu (zpracovávané ministerstvem) a na úrovni krajů (zpracovávané krajskými úřady). Dlouhodobé záměry budou průběžně aktualizovány s ohledem na aktuální potřeby regionů a státu.

Zákon respektuje mezinárodní závazky České republiky v oblasti ochrany práv příslušníků národnostních menšin a v návaznosti na zákon č.273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, upravuje podmínky **menšinového školství**.

Nově jsou také upraveny podmínky pro **vyučování náboženství ve veřejných školách**.

Nově je pojímáno vzdělávání žáků se **speciálními vzdělávacími potřebami**, zejména uplatněním jejich práva na vzdělávání pomocí specifických forem a metod a na vytvoření zvláštních podmínek, které jejich vzdělávání umožní. Odlíší se speciální vzdělávací potřeby žáků zdravotně postižených, zdravotně znevýhodněných a sociálně znevýhodněných.

Výraznou změnou v této souvislosti je, že zákon podporuje propojení speciálního školství se školami běžného typu a významně posiluje tendenci k individuální integraci žáků

se speciálními vzdělávacími potřebami do „běžných“ škol. Pro tyto žáky však mohou být upraveny vzdělávací programy podle jejich potřeb. Zákon dále počítá s podpurnými opatřeními ve prospěch těchto žáků, např. asistenty pedagogů. Zákon zároveň ponechává možnost, aby v odůvodněných případech mohly být i nadále zřizovány samostatné školy, popřípadě třídy pro žáky se zdravotním postižením.

Zákon výslovně upravuje možnosti podpory rozvoje **nadání dětí, žáků a studentů** ve školách.

Výslovně jsou na rozdíl od současné právní úpravy upravena práva a povinnosti **dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců**, např. právo na informace o vzdělávání, právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím, která se jich týkají, právo na žákovskou samosprávu apod., a to v souladu s Úmluvou o právech dítěte a dalšími mezinárodními úmluvami

Zákon zaručuje **právo** dítěte v posledním roce před zahájením povinné školní docházky **na přijetí k předškolnímu vzdělávání** a bezplatnost tohoto vzdělávání.

V systému povinné školní docházky dochází k několika změnám – zákon nově definuje způsoby jiného plnění povinné školní docházky, a to tzv. **individuálním vzděláváním** (v rámci prvního stupně základní školy), které doposud probíhá v rámci pokusného ověřování ministerstva jako „domácí vzdělávání“; za jiný způsob plnění povinné školní docházky bude považováno i vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením.

Zákon zavádí **přípravné třídy základní školy** pro děti sociálně a komunikačně nezralé s cílem napomoci vyrovnat vývoj těchto dětí a umožnit jim pokračovat bez větších problémů společně se svými vrstevníky. Novým prvkem v základním vzdělávání je také zavedení slovního hodnocení v předmětech výchovného zaměření a nový systém postupu žáků do vyšších ročníků s tím, že žáci budou moci opakovat ročník pouze jedenkrát v rámci každého stupně základní školy.

K výrazným změnám dochází v oblasti středního vzdělávání. Nově se definují **stupně vzdělání**. Stupeň střední vzdělání bude vyhrazen pro ukončené střední vzdělání bez výučního listu, nově se vymezuje stupeň střední vzdělání s výučním listem a dále se spojují dosavadní stupně vzdělání - úplné střední vzdělání a úplné střední odborné vzdělání - do jednoho stupně označeného jako střední vzdělání s maturitní zkouškou (pro všechny obory ukončené maturitní zkouškou).

Na rozdíl od předchozího návrhu zákona, zůstává zachován **institut víceletých gymnázií**, studium v nich však bude rozděleno na dva stupně (nižší a vyšší) s tím, že do vyššího stupně víceletého gymnázia bude otevřen vstup všem uchazečům, kteří splnili povinnou školní docházku.

Zásadní systémovou změnou je návrh **nového pojetí maturitních zkoušek**, a to zejména zavedením tzv. společné části maturitní zkoušky, která bude stanovena státem. Stanovením státem zadávaných a vyhodnocovaných zkoušek bude více zaručena srovnatelnost jednotlivých druhů, resp. typů škol. Zároveň se předpokládá, že takové maturitní zkoušky budou mít vyšší vypovídací hodnoty i ve vztahu k přijímacímu řízení na vysoké školy. V profilové části maturitní zkoušky pak budou ověřovány zejména znalosti a dovednosti, které jsou charakteristické pro profil absolventa dané školy v daném oboru vzdělání. Se zavedením tohoto pojetí maturitních zkoušek se počítá od školního roku 2007/2008.

V závěrečných i maturitních zkouškách se dále výrazněji než dosud posiluje **role sociálních partnerů** (zástupců zaměstnanců, zaměstnavatelů a profesních sdružení), a to zejména jejich účastí ve zkušebních komisích při ukončování středního, resp. vyššího odborného vzdělávání (v případě závěrečných zkoušek účastí povinnou). Dále bude

ministerstvo s ústředními odborovými orgány a příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností projednávat návrh soustavy oborů vzdělání, rámcové vzdělávací programy před jejich vydáním a rovněž s nimi bude projednávat dlouhodobý záměr rozvoje vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky.

Zákon zavádí několik nových nástrojů, které zvýší **prostupnost vzdělávacího systému**. Jedná se především o posílení role **nástavbového studia** a zvýšení jeho kvality, dále o zavedení **zkráceného studia k získání výučního listu a zkráceného studia k získání středního vzdělání s maturitní zkouškou** (poskytujícího druhou šanci pro uchazeče, kteří mají např. problémy s umístěním na trhu práce). Dalším nově zavádním institutem je **uznání dříve dosaženého vzdělání** (včetně neformálního), které vychází z evropských doporučení (tzv. Europass – evropský průkaz o vzdělání). Uznání dříve dosaženého vzdělání je dále využitelné například při přijímání do vyšších ročníků.

Vzhledem k tomu, že problematika **vyššího odborného vzdělávání** byla do školského zákona zavedena až jeho novelou č.138/1995 Sb., a to pouze částečně, dochází v tomto návrhu ke komplexní úpravě této oblasti vzdělávání.

Vyšší odborné vzdělávání je pojímáno jako součást vzdělávání terciárního, čemuž odpovídá i **koncepce akreditovaných vzdělávacích programů**. Akreditaci vzdělávacích programů bude provádět ministerstvo na základě odborného posouzení obsahu za tímto účelem zřízenou Akreditační komisí. Významnou změnou je zakotvení bezplatnosti vyššího odborného vzdělávání ve veřejných školách (mimo jiné s ohledem na připravované změny v oblasti získávání způsobilosti k výkonu zdravotnických povolání).

Samostatná část zákona je věnována uměleckému, jazykovému a zájmovému vzdělávání. Nově je zařazena částečná úprava **dalšího vzdělávání**, které mohou realizovat střední a vyšší odborné školy. Další vzdělávání není v tomto zákoně pojato komplexně, neboť se předpokládá zpracování samostatné právní úpravy o celoživotním vzdělávání.

Na rozdíl od předchozího návrhu školského zákona není jeho součástí úprava týkající se **pedagogických pracovníků**. Tato oblast je upravena samostatným zákonem o pedagogických pracovnících, který je předkládán současně s tímto návrhem.

Zákon dále nabízí a upravuje novou **fakultativní** právní formu pro oblast školství – **školskou právnickou osobu**. Tato nová právní forma bude využitelná pro všechny zřizovatele škol a školských zařízení, tedy jak veřejné, tak soukromé a církevní. Výhodou školské právnické osoby je především jasně definovaná hlavní činnost, způsob jejího vzniku, změn a zániku (a to zápisem do školského rejstříku) a pravidla hospodaření.

Na rozdíl od předchozího návrhu se **školský rejstřík** dělí na dvě části, a to rejstřík škol a školských zařízení, který odpovídá dnešní síti škol, předškolních a školských zařízení, a rejstřík školských právnických osob, který bude mít konstitutivní charakter pro vznik, změny a zánik výše uvedených školských právnických osob. Pravidla vedení školského rejstříku jsou v návrhu zákona zprůhledněna a zjednodušena (zejména v případech, kdy jde o změny zápisu).

Systém financování škol a školských zařízení ze státního rozpočtu je v zásadě převzat ze současné právní úpravy, dochází pouze k dílčím změnám (např. výslovné zavedení republikových a krajských normativů) a dále k terminologické a formální úpravě. Návrh respektuje připravovanou reformu rozpočtového určení daní, včetně oblasti financování soukromého školství.

Návrh dále obsahuje úpravu vymezující **kompetence a úkoly jednotlivých orgánů ve školství**, a to jak orgánů vykonávajících státní správu, tak orgánů samosprávy.

Pokud jde o postavení **ředitele školy a školského zařízení**, návrh výslovně definuje jeho zákonné povinnosti, včetně vymezení správního rozhodování ze strany ředitele veřejné školy nebo školského zařízení. Zákon dále posiluje stabilitu postavení ředitele veřejné školy tím, že výslovně specifikuje důvody, ze kterých může být ředitel ze své funkce odvolán.

Návrh zákona zavádí **školskou radu** jako povinný orgán základní, střední a vyšší odborné školy všech zřizovatelů, jehož účelem je umožnit participaci zletilých žáků, zákonných zástupců, pedagogických pracovníků školy a zřizovatele na chodu školy.

Ministerstvo proti současnému stavu nebude mít řadu kompetencí, které byly převedeny v rámci reformy veřejné správy na územní samosprávné celky (a to jak v samostatné, tak přenesené působnosti). Ministerstvo však nadále odpovídá za koncepci, stav a rozvoj vzdělávací soustavy jako celku (a to uvnitř státu, ale i směrem k zahraničí), čemuž musí také odpovídat příslušné zákonné nástroje. Těmito nástroji jsou zejména rámcové vzdělávací programy, dlouhodobý záměr, školský rejstřík, Česká školní inspekce a částečně finanční nástroje (např. rozvojové programy). Ministerstvo dále v převážné míře ponese odpovědnost za vytvoření podmínek pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovnou péči a vzdělávání osob v zařízeních zřízených k tomuto účelu.

V části o **České školní inspekci** byla upřesněna inspekční činnost školních inspektorů a kontrolních pracovníků ČŠI a jejich kompetence.

Pokud jde o úkoly **územních samosprávných celků** ve školství, byla jednoznačně stanovena jejich odpovědnost za konkrétní oblasti vzdělávání, např. pokud jde o vytváření podmínek pro plnění povinné školní docházky, zřizování škol a školských zařízení a podmínek pro jejich financování. Významné postavení bude mít v oblasti školství i nadále **krajský úřad** v rámci výkonu přenesené působnosti.